

nali a sdělili nám své stanovisko, informovali vhodnou formou naše přátele ze stran bloku a vůbec postupovali ve smyslu tohoto dopisu.¹⁶

5. Konečně prosíme, abyste nám pravidelně posílali všechny československé periodické i neperiodické publikace, bude-li možno přes s. Fierlingera.

Přijměte od nás srdečný pozdrav pro celou naši obec v Anglii. Na brzkou shledanou s jedním z vás ještě v Moskvě a s ostatními v Praze.

1 příloha.

Gottwald.

Klement Gottwald, Spisy XI, Praha 1955, str. 259—272. — Zpřesněno podle originálního dokumentu — AÚD KSČ Praha. Fond KG, IV/1a — 1943/105.

[4]

1943, 29. prosinec. Usmaň (SSSR). — *Manifest slovenských vojáků, kteří přešli v říjnu 1943 na sovětskou stranu*¹

Prevolanie k Slovenskému národu a k slovenskej armáde.

Slováci, Slovenky! Vojáci slovenskej armády!

My dôstojníci, rotmajstri, poddôstojníci z povolania, hodnostníci, vojaci 1. slovenskej PD, ktorí sme v deň 25. výročia Martinskej deklarácie² přešli na stranu Rusov, pred vstupom

¹⁶ Dopis K. Gottwalda doručil V. Noskovi prezident Beneš. Současně přivezl do Londýna pro skupinu levicových sociálních demokratů ve Velké Británii [tzv. skupina „Nové svobody“] dopis Zd. Fierlingera. Oba dopisy, Gottwaldův i Fierlingerův byly psány po vzájemné dohodě; Fierlinger byl o obsahu rozhovorů podrobně informován jak představiteli KSČ, tak Benešem. Obsah svého dopisu ze dne 21. 12. 1944 podrobně reprodukuje va své publikaci „Ve službách ČSR“, II. díl, str. 197—206.

¹ V průběhu roku 1942—1943 přeběhlo k sovětské armádě nebo k sovětským partyzánům mnoho příslušníků slovenské tisoenské armády, poslané proti SSSR. Téměř všichni se hlásili dobrovolně do řad čs. vojska v Sovětském svazu.

30. října 1943 časně ráno přešlo nedaleko Melitopolu na Krymu přes dva tisíce vojáků a důstojníků slovenské 1. pěší divize s plnou výzbrojí na sovětskou stranu fronty a vzdalo se sovětským jednotkám. Tímto přechodem prakticky skončila neslavná historie polního tažení slovenské armády po boku nacistické armády v Sovětském svazu.

Na počátku listopadu 1943 po přesunu do tábora Usmaň ve Voroněžské oblasti se tito slovenští vojáci zorganizovali v tzv. Pluk slovenských dobrovolníků v SSSR a požádali sovětskou vládu o povolení vstupu do československé jednotky v SSSR. Tomuto přání bylo vyhověno a pluk se stal základem 2. čs. samostatné paradesantní brigády v SSSR. Jak hromadný přechod slovenských vojáků, tak i jejich rozhodnutí bojovat po boku Sovětského svazu proti společnému nepříteli bylo politicky velmi významné. Dokazovalo, že spojencem hitlerovců není slovenský lid, ale jen fašistický režim.

Představitelé slovenských vojáků promluvili do moskevského rozhlasu a sešli se i s prezidentem Benešem za jeho pobytu v Moskvě v prosinci roku 1943. Na závěr pobytu v Usmaní před odchodem do výcvikového tábora v Jefremově uskutečnilo se 29. 12. 1943 slavnostní shromáždění zástupců jednotlivých setnin a důstojníků, které schválilo významný programový dokument „Prevolanie k slovenskému národu a k slovenskej armáde“, orientující slovenský lid na všestranné zesílení národně osvobozenického boje a přípravu povstání a vyjadřující odhodlání bojovat za nové demokratické Československo, v němž bude rozhodovat vůle lidu a v němž bude poměr Čechů a Slováků upraven na základě úplné rovnoprávnosti.

Provolání se svým obsahem hlásilo k linii moskevského vedení KSČ a bylo také významným příspěvkem do právě probíhající diskuse o existenci slovenského národa a o řešení slovenské otázky v poválečné ČSR, na což poukázal V. Kopecký v článku „Znovu o Češích a Slovácích“ (viz dokument čís. 6). (Blíže viz VHA Praha, SSSR I, I-5-3; dále stať K. Krátkého „Vznik a bojová příprava 2. čs. samostatné paradesantní brigády v SSSR“ v publikaci „Za svobodu Československa“, II. sv.; K. Krátký, Rozklad armády tzv. slovenského štátu a přechod jejích příslušníků k Sovětské armádě, Historie a vojenství, 1956/2, str. 196—203; Československé listy čís. 10 z 31. 12. 1943 a čís. 1 z 15. 1. 1944.)

² Martinská deklaráce byla vyhlášena 30. října 1918 Slovenskou národní radou, ve které byly zastoupeny všechny předválečné politické skupiny na Slovensku. Oficiálně proklamovala vstup Slováků do československého státu.

do radov čsl. vojska v sovietskom Rusku obraciame sa na Vás. Sme tu zo všetkých krajov Slovenska, príslušníci všetkých vrstiev národa.

Shodili sme nemecké jarmo, sme slobodní. Nedávno boli sme ešte medzi Vami.

Toto všetko nás naplňuje presvedčením, že svojimi slovami a činmi vyjadrujeme nielen svoju vôľu, ale i vôľu Vás, drahí bratia a sestry, ktorí ste pod nemeckým a maďarským diktátom, ktorí ste v t. zv. „slovenskom štáte“ odsúdení k mlčaniu.

Išli sme k Rusom a ideme do našej čsl. jednotky v sovietskom Rusku s vedomím, že veľká väčšina slovenského národa a slovenského vojska víta a schvaľuje náš postup.

Miesto Slováka nie je po boku Nemcov a Maďarov, proti Rusom a spojencom, ale po boku Rusov a spojencov, v nerozbornom sväzku s národom českým, proti Nemcom a Maďarom.

Vojna proti sovietskemu Rusku bola nášmu národu vnútená. Priniesla nám iba ťažké, krvavé a nesmyselné obete, biedu a potupu. A dnes už i tí, ktorí vo svojej zaslepenosti vsadili na nemeckú kartu, vidia, že vojna, vedená po boku Nemcov môže sa skončiť len porážkou a katastrofou. Táto vojna bola najväčším zločinom, spáchaným na slovenskom národe a menom slovenského národa na bratskom národe ruskom, ktorému ďakujú všetky slavjanské národy, a zvlášť náš malý národ, za svoju záchranu.

Za túto bratrovražednú vojnu proti sovietskemu Rusku, za mladé slovenské životy, premárnené v cudzej zemi za cudzie záujmy, za degradovanie slovenského vojaka v Hitlerovho žoldniera, za zneuctenie slovenského mena pred svetovou verejnosťou nesie úplnu zodpovednosť t. zv. slovenská vláda a jednotliví jej členovia, a to zvlášť:

ministerský predseda a minister zahraničných vecí Dr. Tuka Béla, zástupca ministerského predsedu, minister vnútra a hlavný veliteľ H. G. Alexander Mach, minister NO Ferdinand Čatloš a t. zv. „vodca a prezident“ t. zv. „slovenského štátu“ Dr. Jozef Tiso.

V záujme spravodlivosti a očisty slovenského mena, musia byť ďalej

SÚDENÍ A POTRESTANÍ:

Všetci tí vysokí vojenský hodnostári, ktorí ako gen. Turanec, pplk. Pulkrábek, pplk. Polóni, pplk. Lokšík a iní, aby si získali zásluhy pred Nemcami, so zvláštnou horlivosťou hnali slovenských vojakov do boja proti Rusom a podľa hitlerovského vzoru sa previnili beštiálnym zachádzaním s miestnym sovietskym obyvateľstvom.

Spravodlivému a prísnemu trestu nesmú ujsť ani tí gardistickí pohlavári, korupčníci a ziskožravci, ktorí na Slovensku vystupovali ako najzúrivejší vojnoví štváči, sami však ostávajúc doma, bohatli z vojny, hrabali majetky a všemožne terorizujú, šikanizujú a okrádajú svojich spoluobčanov.

Pred súd národa s vojnovými zločincami, vojnovými štváčmi a vojnovými zbohatlíkmi!

Vstupujeme

do radov slávou ovenčeného čsl. vojska v Rusku na prahu generálnej ofenzívy spojencov z východu, juhu a západu, ktorá povedie k úplnému zničeniu nemeckých branných síl, ktorá prinesie slobodu i Vám, drahí bratia a sestry. Sme šťastní, že budeme môcť sa zúčastniť tejto ofenzívy z východu, ktorý už urobil tolko pre porážku hitlerovských bánd a na ktorý sa právom obracajú Vaše zraky.

V tejto veľkej dejinnej chvíli, pred našim nástupom do boja, za našu spravodlivú vec, obraciame sa na Vás, Slováci, Slovenky vo vlasti.

Odbila hodina činov!

Do boja!

My tu na fronte a Vy na domácej pôde vytvoríme jeden pevne spätý tábor bojujúcej Slovače.

Za vyhnutie Nemcov zo Slovenska!

Aby na Slovensku Slováč bol pánom!

Za oslobodenie našich bratov, trpiacich pod jarmom maďarských grófov a žandárov!

Za nové demokratické Československo!

Prvé naše slovo patrí našim kamarátom, dôstojníkom, rotmajstrom, poddôstojníkom z povolania, hodnostníkom a vojakom slovenskej armády.

Vieme, ako smýšľate!

Pre Vás, ktorí ste ešte na fronte, je jediná cesta. Cesta k Rusom, do radov československého oslobodzovacieho vojska.

I Vy doma buďte si vedomi svojich povinností k národu.

Prísaha, složená Tukovej vláde a prezidentovi z Hitlerovej milosti Vás nezaväzuje. To nie je vláda slovenského národa, to je klika zradcov, karieristov a dobrodruhov, dosadená na rozkaz Berlína, zapredávajúca slovenské záujmy a ženúca Slovensko do záhuby a katastrofy.

Vzbúrte sa proti vláde, ktorá núti Slováka krváčať za cudzie záujmy v cudzej zemi a naše Slovensko vydáva na pospas nemeckým vyžieračom. Vzbúrte sa proti vláde, ktorá nevie a nechce brániť naše južné hranice a paktuje s maďarskými revizionistami. Silou zbraní pomáhajte nášmu ľudu povaliť vládu, ktorá ešte i dnes slúži Nemcom a pomáha im premeniť naše územie v dejisko pustošivej a krvavej vojny, aby oddialili vojnu od nemeckého územia. Nepripusťte, aby Nemci mohli na Slovensku vybudovať svoje strategické línie proti Rusom a nám, proti armádam osloboditeľov nášho národa. Spolu so smelými národnými bojovníkmi ničte strategické objekty Nemcov na Slovensku a pripravujte pôdu pre náš príchod.

Nestrpte nemeckých inštruktorov v slovenskom vojsku. Nemecký oficier nemá čo rozkazovať slovenskému dôstojníkovi a vojakovi. Účtujte so zradcami a Karmazinovskými špehunmi vo vlastných radov. Očistujte od Nemcov kasárne na západnom Slovensku. Tam je Vaše miesto!

Vojaci! Kamaráti!

Z Čatlošovských žoldnierov, predaných Hitlerovi staňte sa vojakmi slovenského národného boja.

Ako my tu v Rusku, i Vy obráťte zbrane proti Nemcom a Slovensko bude mať nie dve divízie ako dnes, ale dva, tri, štyrikrát toľko, m o h u t n ú a r m á d u, lebo ju bude podporovať všetok náš ľud, celý náš národ.

Bude to armáda obráncov nášho ľudu, armáda národa slovenského, pred ktorou sa bude triasť nemecký privandrovalec a gardistický násilník, armáda neohrozených protinemeckých a protimaďarských bojovníkov, ktorá splní svoje poslanie v celkovom boji za oslobodenie ČSR a zaistí tým čestné postavenie Slovenska v budúcej, oslobodenej vlasti.

Slová plamenej výzvy adresujeme do radov celej našej slovenskej mládeže.

Junáci! Vo Vašich žilách tečie slovenská jánošíkovská krv. Chopte sa zbraní, budujte po celom Slovensku ozbrojené družiny, smelé partyzánske oddiely.

Nech sú Vám vzorom slovenskí chlapci, statočne bojujúci proti Nemcom a Maďarom v radoch bieloruských, ukrajinských a krymských partyzánov.

Nech je Vám všetkým vzorom chrabrá a víťazná národnooslobodzovacia armáda bratov Juhoslovanov!

Do svätého oslobodzovacieho boja voláme

VŠETKY SLOŽKY NÁRODA,

všetkých roduverných Slovákov bez ohľadu na stav, náboženstvo a bývalú politickú príslušnosť.

Všetci za iedného, jeden za všetkých!

Voláme k slovenským robotníkom, najmä k robotníctvu v Dubnici, P. Bystrici a v ostatných zbrojárskvch podnikoch.

Pamätajte, že zbrane, ktoré sú vyrobené Vašimi rukami, dostávajú sa do rúk nemeckých, proti Vaším sovietskym bratom, proti nám — synom slovenských robotníkov a roľníkov. Splňte svoju robotnícku a národnú povinnosť!

Zastavte výrobu zbraní a streliva na Slovensku!

Hovoríme k slovenskému roľníctvu! Nekrmte vrahov vašich detí! Schovávajúte obilie pred nemeckými nenažrancami a hladošmi. Bude ho treba pre vaše deti. Bude ho treba pre národných bojovníkov.

Pripomínáme slovenskému úradníctvu a slovenskej inteligencii:

Sabotujte rozkazy a nariadenia vlády Tiso-Tuka-Mach. Nevyhovárajte sa na existenčné a iné ohľady. Dnes platí jedno: záujem národa a jemu musí byť podrobené všetko.

Varujeme gardistických pohlavárov a všetkých aktívnych exponentov dnešného režímu.

Máte poslednú príležitosť skoncovať s minulosťou! Dnes vás národ príme ešte do svojich radov. Zajtrá pre vás už pardonu nebude!

Oslovujeme i Teba, ukrižovaná a utrápená slovenská matka. Tvoja kalvária sa blíži ku koncu. Z východu už idú k Tebe Tvoji synovia ako víťazi slávou ovenčení. Buď dobrá a starostlivá k tým, čo bojujú s nami jeden boj. Buď neúprosná a prísna k tým zlosynom, ktorí za judášsky groš slúžia krvavému Hitlerovi.

SLOVÁCI! SLOVENKY!

Jednotou, svornosťou a organizovanosťou, neohrozeným celonárodným bojom k víťazstvu!

Ako v 1918 roku, tvorte a budujte v miestnom a celonárodnom merítku národné výbory, složené z ľudí najoddanejších, najkúsenejších a najrozhladenejších, ktoré budú riadiť slovenský národný odboj, ktoré budú vyjadrovať a presadzovať vôľu národa.

Ako my tu na ruskej pôde bojujeme v bratskej shode, plece pri pleci s Čechmi, vedte i vy svoj boj na domácej pôde, v nerozbornom sväzku s českým národom.

Naše národy sú odkázané na seba. Rozdvojení stali sme sa Češi i Slováci obeťou nemeckých a maďarských dravcov.

Poučení krvavými skúsenosťami uplynulých rokov, podávame si bratskú ruku, dnes k spoločnému boju, zajtrá k spoločnej budovateľskej práci na blaho a rozvoj oboch našich národov v oslobodenej československej republike.

Bojujeme za nové demokratické Československo, v ktorom bude rozhodovať vôľa ľudu, vôľa oslobodeného českého a slovenského národa. Pripojujeme sa k hlasu tých, ktorí hlásajú, že v budúcej československej republike má byť upravený vzájomný pomer medzi Čechmi a Slovákmi na podklade úplnej rovnoprávnosti, podľa veľkej slovenskej zásady: rovný s rovným. Sme presvedčení, že takéto Československo bude vnútorne silné, vyrovnané a navonok odolné a jednotné.

S nadšením vítame 12. decembra 1943 roku v Moskve uzavretú spojeneckú smluvu medzi SSSR a ČSR a vidíme v nej záruku toho, že sloboda a nezávislosť československej republiky, za ktorú ideme svoje životy položiť, spočíva na dobrých a spoľahlivých základoch.

Vieme, že vyjadrujeme mienku prevážnej väčšiny slovenskej verejnosti, keď sa vyslovujeme pre bratský sväzok s veľkým ruským národom, s víťazným Sovietskym Ruskom, touto mohutnou a spoľahlivou oporou a záštitou všetkých slovenských národov.

Bratstvom zbraní na fronte proti Nemcom chceme stvrdiť a utužiť bratstvo národov ČSR a SSSR, ktoré nech trvá a prekvitá pre blaho a rozvoj pokolení, ktoré prídu po nás.

Pred vstupom do radov čsl. vojska v SSSR, my tisíce vojakov a dôstojníkov prvej slovenskej pešej divízie

SLUBUJEME:

Naším otcom a matkám, bratom a sestram, úpiacim pod nemeckým a maďarským jarmom, že budeme sa biť za Vaše oslobodenie do posledného dychu, do poslednej kvapky krve; našim kamarátom v čsl. jednotke, jej veliteľovi, generálovi Svobodovi a hlavnému veliteľovi čsl. branných síl, doktorovi Eduardovi Benešovi:

že budeme Vašimi vernými spolubojovníkmi, vzornými a disciplinovanými vojakmi, že nepoškvrníme slávou ovenčené prápory Vašich suvorovských oddielov, že zbrane nesložíme, kým posledný nemecký votrelec nebude vyhnaný z pôdy ČSR;

naším drahým ruským bratom, našim veľkým spojencom, vojakom a dôstojníkom Červenej armády a jej hlavnému veliteľovi maršálovi Stalinovi;³

že sa vynasnažíme zo všetkých síl, aby sme sa ukázali hodnými vysokej cti, môcť bojovať po Vašom boku, že bezpodmienečne a stopercentne splníme každý váš rozkaz, maršál Stalin, v tejto svätej vojne proti nemeckým barbarom.

S týmto sľubom na perách ideme do boja!

Smrť nemeckým okupantom!

Nech žije víťazstvo Slavjanstva, nech žije bratstvo slavjanských národov!

Nech žije nové demokratické Československo!

[27 podpisů důstojníků, poddůstojníků a vojnů býv. slovenské pěší divize.]

VHA Praha. SSSR I — velitelství čs. vojenských jednotek v SSSR, I-5-3-6. Orig.

[5]

1943, koniec prosince (Bratislava). — „Vánoční dohoda“ slovenských protifašistických skupin a směrů o vytvoření jednotného politického vedení odboje na Slovensku — Slovenské národní rady — a o jejím programu.¹

Ideové smery na Slovensku, ktoré i po 6. októbri 1938 sotrvaly na zásadách protifašistickej demokracie a viedly dodnes aktívny odpor proti politickému, hospodárskemu a kultúrnemu znásilňovaniu slovenského ľudu a ktoré dnes reprezentujú skutočné smýšľanie všetkých vrstiev slovenského ľudu, dohodly sa na vytvorení spoločného politického vedenia, ktorým bude Slovenská národná rada ako jediný reprezentant politickej vôle slovenského národa doma.

I. Úlohou a cieľom Slovenskej národnej rady je:

1. Jednotne a centrálnne viesť boj slovenského národa za odstránenie nacisticko-nemeckého diktátu, vykonávaného i domácimi uzurpátormi politickej moci.

2. V prvej príhodnej chvíli prevziať všetku politickú, zákonodarnú, vojenskú i administratívne výkonnú moc na Slovensku a vykonávať ju podľa vôle ľudu až do tej doby, kým slobodne zvolení zástupcovia ľudu nebudú môcť všetku moc prevziať.

3. Po prevzatí moci, len čo to bude možné, Slovenská národná rada sa postará, aby slovenský ľud si voľne a slobodne určil svojich zástupcov, ktorým SNR všetku moc odovzdá.

³ V duchu veľkých sympatií k Sovetskému svazu, ktoré ešte zeslily v době fašistickej okupace Československa, spojoval český a slovenský lid velké úspěchy, jichž dosáhl Sovětský svaz při výstavbě socialismu i ve Velké vlastenecké válce, většinou se jménem Stalinovým, což se projevilo takřka ve všech dobových dokumentech. J. V. Stalin, jako přední činitel VKS(b) a sovětského státu měl velké zásluhy o vybudování socialistické společnosti v Sovětském svazu, dopustil se však i velmi vážných chyb. Před tím, než byly známy negativní aspekty jeho činnosti, těšil se J. V. Stalin velké prestiži u obou našich národů. Obrovská autorita, kterou měl v mezinárodním dělnickém hnutí, byla však zveličována a přerostla v kult osobnosti. Skutečnost, že zásluhy, které patřily komunistické straně, dělnické třídě a sovětskému lidu se připisovaly jedině osobě, hluboce odporovala zásadám leninismu.

¹ K vytvoření ilegální Slovenské národní rady došlo v situaci, charakterizované krizí luďáckého režimu, od něhož se odvracejí masy, přeskupováním v buržoazním táboře a rozmachem lidového protifašistického odboje.

Slovenská buržoazie hledá cestu ze slepé uličky, do níž ji zavedla politika Mnichova, 6. října, 14. března a účasti na válce proti SSSR. Většina luďácké buržoazie, včetně státního aparátu a armády, je zachváčena vlnou